

บทที่ 6

การเมืองของการประชาพิจารณ์

ความขัดแย้งมีการเคลื่อนตัวไปตามลำดับ จนกระทั่งความสะสมถึงจุดที่มีความเข้มข้นสูง ฝ่ายคัดค้านโครงการรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมและรู้สึกว่าฝ่ายสนับสนุนโดยเฉพาะกระทรวงอุตสาหกรรมไม่ยอมรับฟังความต้องการของฝ่ายคัดค้านที่ต้องการให้ย้ายโครงการทุกระบบออกนอกพื้นที่ อ.ปลวกแดง ฝ่ายคัดค้านจึงได้ตัดสินใจปิดสะพานบางปะกง จนเป็นที่มาของการจัดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ ทั้งฝ่ายสนับสนุน และฝ่ายคัดค้าน

" ประชาพิจารณ์ " มีการใช้คำนี้อย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นประชาพิจารณ์กฎหมาย หรือโครงการพัฒนาของรัฐ จะมีการสวมคำนี้เสมอๆ เช่น ประชาพิจารณ์พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประชาพิจารณ์โครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม ประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ฯลฯ ทว่ายังเป็นการประชาพิจารณ์ที่ขาดหลักการที่สำคัญอีกมาก

จนถึงปัจจุบันพอกล่าวได้ว่าสังคมไทยเริ่มชินกับคำว่าประชาพิจารณ์ ทว่าจังหวะเวลาของการใช้ประชาพิจารณ์เมื่อมีการละเมิดสิทธิของประชาชนแล้ว ไม่ใช่ใช้ป้องกันการละเมิดสิทธิอย่างที่ควรจะเป็น หลายครั้งหลายครารัฐได้ตัดสินใจไปแล้วว่าจะสร้างโครงการโดยไปทำสัญญากับผู้สัญญาแล้วถึงค่อยมีการจัดทำประชาพิจารณ์ เราคงต้องอาศัยระยะเวลาและการตรวจสอบจากสังคมต่อไปเพื่อให้การประชาพิจารณ์สมบูรณ์กว่านี้

การทำประชาพิจารณ์โครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมในวันที่ 17 มกราคม 2539 เกิดขึ้นก่อนที่จะมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2539

6.1. กระบวนการของการจัดทำประชาพิจารณ์

ในส่วนนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการของการจัดทำประชาพิจารณ์ในช่วงก่อนระหว่างดำเนินการ และหลังการจัดทำประชาพิจารณ์ การให้ข้อมูลเป็นการบรรยายว่าเกิดอะไรขึ้นเกี่ยวกับการจัดทำประชาพิจารณ์ โดยเน้นให้เห็นตั้งแต่ที่มาที่ไปก่อนการจัดทำประชาพิจารณ์ การได้มาซึ่งกรรมการประชาพิจารณ์ การประชาสัมพันธ์ เนื้อหาของการจัดทำประชาพิจารณ์ การจัดทำเอกสาร จนกระทั่งดำเนินการจัดประชาพิจารณ์ จนถึงการเปิดเผยผลการจัดทำประชาพิจารณ์

6.1.1.ก่อนการจัดทำประชาพิจารณ์

การปิดสะพานบางปะกงที่แสดงออกถึงความไม่พอใจของฝ่ายคัดค้าน ส่งผลให้บุคคลระดับรัฐมนตรีมาเจรจากับชาวบ้านฝ่ายคัดค้านจาก อ.ปลวกแดง อาทิ นายสนธยา คุณปลื้ม รมช.กระทรวงอุตสาหกรรม รวมถึงนายไชยวัฒน์ ลินสุวรรณ รมว.อุตสาหกรรม การเจรจาระหว่างเจ้าของโครงการกับฝ่ายคัดค้านกลางสะพานบางปะกงได้ข้อยุติในเบื้องต้นโดยรัฐมนตรีหลายท่านได้ลงสำรวจพื้นที่ตั้งโครงการและพื้นที่โดยรอบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ หลังจากนั้นไม่นาน นายไชยวัฒน์ ลินสุวรรณ ได้ริเริ่มให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2539 โดยมีแรงจูงใจจากการปิดสะพานบางปะกงของฝ่ายคัดค้าน

การริเริ่มจัดทำประชาพิจารณ์จึงเป็นการเริ่มต้นจากฝ่ายบริหาร โดยที่นายไชยวัฒน์ฯ ได้มอบหมายให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้จัดทำประชาพิจารณ์ และได้สั่งการให้อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรมประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ อาทิ ฝ่ายคัดค้าน นักวิชาการ ฯลฯ ที่น่าสังเกตคือในวันที่ 15 มกราคม 2539 ได้มีการหารือร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงอุตสาหกรรมกับชาวบ้าน อ.ปลวกแดง และนักวิชาการ เพื่อหาแนวทาง และรูปแบบในการจัดทำประชาพิจารณ์¹

ฝ่ายสนับสนุนโครงการได้เปิดเผยถึงจุดประสงค์ของการประชาพิจารณ์อย่างหลากหลายว่า

"จัดเพื่อรับฟังความคิดเห็นรอบด้านประกอบการตัดสินใจ ปรากฏว่าไม่มีใครใช้เหตุผลมีแต่การแสดงจุดยืน ประชาพิจารณ์ต้องคุยกันด้วยเหตุผล "ประชาพิจารณ์เป็นประชาพิจารณ์ที่สายไปแล้ว"²

นอกจากนี้ ฝ่ายสนับสนุนยังกล่าวว่า

"การหารือร่วมกันครั้งนี้จะเป็นการเปิดเวทีให้ผู้ที่ยังมีข้อสงสัยในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการก่อสร้างโรงกำจัดกากอุตสาหกรรมดังกล่าว ได้ซักถามและตอบปัญหาให้ชัดเจนเพื่อสรุปผลและให้โครงการดำเนินการต่อไปได้ตามกำหนด"³

ขณะที่กำนันฝ่ายสนับสนุนแสดงการรับรู้ว่ารัฐจัดประชาพิจารณ์

"เพื่อให้ออกความเห็นต่อโครงการว่าถ้าสร้างโครงการแล้วจะเกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง"⁴

¹ สัมภาษณ์ ว. , ที่ปรึกษาฝ่ายคัดค้าน, 22 กันยายน 2542 .

² สัมภาษณ์ ช. , นักการเมือง 15 กันยายน 2542 .

³ "ประชาพิจารณ์โรงกำจัดกากชาวปลวกแดงต้องรักษาสิทธิ" กรุงเทพธุรกิจ (16 มกราคม 2539) : 3

⁴ สัมภาษณ์ อ. , กำนัน 11 ตุลาคม 2542 .

ขณะที่ฝ่ายคัดค้านทั้งแกนนำชาวบ้าน นักวิชาการ และองค์การพัฒนาเอกชน ฯลฯ ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าฝ่ายสนับสนุนจัดประชาพิจารณ์เพื่อสร้างความชอบธรรม อย่างไรก็ตามเสียก็ ต้องสร้างโครงการนี้ให้ได้

เห็นได้ชัดว่าการรับรู้ และทัศนคติต่อการประชาพิจารณ์มีความแตกต่างกันระหว่าง 2 ฝ่าย ทว่าก็มีจุดร่วมคือการจัดประชาพิจารณ์ครั้งนี้ก็เพื่อ "ทำให้โครงการดำเนินต่อไปได้ตาม กำหนด" เท่ากับว่าการจัดประชาพิจารณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมให้โครงการดำเนินต่อไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เกิดคำถามว่าการประชาพิจารณ์จะสามารถใช้แก้ไขความขัดแย้งได้หรือไม่ใน เมื่อวัตถุประสงค์ของการประชาพิจารณ์ไม่ตรงตามหลักที่ควรจะเป็น การจัดทำประชาพิจารณ์ที่ จะแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างน้อยที่สุดจะต้องเป็นการจัดเพื่อรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้าน

องค์ประกอบที่สำคัญมากของการจัดทำประชาพิจารณ์คือ คณะกรรมการประชาพิจารณ์ เมื่อพิจารณาโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม มีเพียงแต่คณะทำงานซึ่งมีเจ้าหน้าที่จาก กระทรวงอุตสาหกรรม⁵ ไม่มีคณะกรรมการประชาพิจารณ์แต่อย่างใด

การประชาพิจารณ์ครั้งนี้ ไม่ได้แจ้งรายชื่อคณะทำงานว่ามีใครบ้าง จากการสอบถาม แกนนำชาวบ้าน ชาวบ้านและนักวิชาการ และฝ่ายสนับสนุน ไม่มีใครทราบเลยว่าใครเป็นคณะ ทำงานบ้าง จะทราบแต่ว่ามีผู้ดำเนินรายการที่ รมว. กระทรวงอุตสาหกรรมคัดเลือกให้เป็นผู้ดำเนินการ ประชุม คือนายโกวิท ศตวรรษจากมหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี

การประชาสัมพันธ์เนื้อหาการจัดให้มีการประชาพิจารณ์แบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ การแจ้ง กำหนดการประชาพิจารณ์ และสถานที่จัดประชาพิจารณ์

1. การแจ้งกำหนดการประชาพิจารณ์

กรมโรงงานอุตสาหกรรมได้แจ้งกำหนดการจัดทำประชาพิจารณ์ให้ฝ่ายคัดค้าน โดยมี หนังสือออกเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2539 เรื่องประชุมร่วมเพื่อพิจารณาเรื่องศูนย์บริหารจัดการวัสดุ เหลือใช้อุตสาหกรรม⁶ ทว่าประธานชมรมมิตรสัมพันธ์พิทักษ์สิ่งแวดล้อมได้ทำหนังสือ เมื่อ 11 มกราคม 2539 ถึง อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อขอทราบรายละเอียดการประชุมโครงการดังกล่าว อาทิ วัน เวลา มีการลงมติเลขหรือไม่? มีคณะกรรมการ เป็นกลางหรือไม่? จำนวนประชาชนเข้าร่วมฟัง และหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้แทนชาวบ้าน

⁵ สัมภาษณ์ ช. นักการเมือง 15 กันยายน 2542 .

⁶ อ่านรายละเอียดได้ใน กรมโรงงานอุตสาหกรรม , "ประชุมร่วมเพื่อพิจารณาเรื่องศูนย์บริหารจัดการ วัสดุเหลือใช้อุตสาหกรรม", 5 มกราคม 2539 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

โดยเฉพาะฝ่ายคัดค้าน' สิ่งที่น่าสนใจคือ กระทั่งวันที่ 11 มกราคม 2539 ใกล้เคียงจัดทำประชาพิจารณ์ 17 มกราคม 2539 มากแล้ว แต่ฝ่ายคัดค้านกลับไม่ได้รับข้อมูลที่ควรได้รับอย่างเพียงพอ แก่นนำฝ่ายคัดค้านโครงการเห็นว่า ความเหมาะสมของช่วงเวลาในการประชาพิจารณ์ ไม่ควรน้อยกว่า 1 เดือน แต่การแจ้งกำหนดการประชาพิจารณ์ล่วงหน้าน้อยมาก⁷

ขณะที่ในช่วงแรกของการรับรู้กำหนดการ ฝ่ายคัดค้านชาวปลวกแดงยืนยันจะไม่เข้าร่วมประชาพิจารณ์โครงการนี้ ในวันที่ 17 มกราคม 2539 โดยให้เหตุผลว่าอยู่ในช่วงเก็บเกี่ยวพืชผลเกรงว่าทำให้ชาวบ้านมาร่วมน้อย นอกจากนี้ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าจำนวนผู้เข้าร่วมของฝ่ายคัดค้านมีน้อยกว่าฝ่ายสนับสนุนมาก จึงไม่เข้าร่วมเพื่อให้องค์ประชุมไม่ครบจะได้ลงมติไม่ได้ ซึ่งต่อมาทางฝ่ายคัดค้านได้ยอมเข้าร่วมประชาพิจารณ์ โดยผ่านการต่อรองกับกระทรวงอุตสาหกรรม จนได้จำนวนฝ่ายคัดค้านจาก อ. ปลวกแดง 38 คน ทำให้ฝ่ายคัดค้านพอใจยอมเข้าร่วมการประชาพิจารณ์ การที่ฝ่ายคัดค้านเสนอจำนวนชาวบ้านจาก อ.ปลวกแดงเพิ่มขึ้นเนื่องจากเข้าใจว่าจะมีการลงประชามติตัดสินชี้ขาดว่าจะให้สร้างโครงการหรือไม่ในวันจัดทำประชาพิจารณ์

2.สถานที่จัดทำประชาพิจารณ์

กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนดจัดทำประชาพิจารณ์ ณ โรงแรมสตาร์ จ.ระยอง ในช่วงแรกทางฝ่ายคัดค้านเห็นว่าสถานที่ที่เหมาะสมควรใช้พื้นที่ที่เกิดปัญหาโดยตรง เนื่องจากสะดวกกับฝ่ายคัดค้านในการเดินทาง แต่ต่อมาฝ่ายคัดค้านโครงการได้ต่อรอง ตกลงกับกระทรวงอุตสาหกรรมจนพอใจในหลายประเด็น อาทิ จำนวนของฝ่ายคัดค้านที่สามารถเข้าร่วมการประชาพิจารณ์ทั้งสิ้น 38 คน ฯลฯ สถานที่จัดทำประชาพิจารณ์ก็ยังคงที่เดิม ณ โรงแรมสตาร์ จ.ระยอง

⁷ อ่านรายละเอียดได้ใน ชมรมมิตรสัมพันธ์พิทักษ์สิ่งแวดล้อม อ.ปลวกแดง เรื่อง ขอรทราบายละเอียดการประชุม เรื่องการจัดสร้างโรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรมสารเคมีในพื้นที่รับน้ำฝนเหนืออ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

⁸ สัมภาษณ์ ว. , ที่ปรึกษาฝ่ายคัดค้าน, 22 กันยายน 2542 .

การให้ข้อมูลข่าวสารก่อนการจัดทำประชาพิจารณ์ถึงแม้จะมีบ้างแต่ก็ไม่เพียงพอ เอกสารหลักของฝ่ายสนับสนุนคือเรื่อง "การกำจัดกากอุตสาหกรรม" เขียนโดยนายวิระ มาวิจักขณ์ ผู้อำนวยการกองควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และ "ศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม" เขียนโดยบริษัทบริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เอกสารทั้ง 2 ฉบับ มีจุดเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการสร้างโรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรม และวิธีการกำจัดกากอุตสาหกรรม

จากการให้สัมภาษณ์ของ นายปรการ บุญช่วยดี ผู้อำนวยการกองจัดการสารอันตราย และกากของเสีย กรมควบคุมมลพิษช่วยยืนยันคำกล่าวข้างต้นเป็นอย่างดี

“... โดยความเห็นทางวิชาการแล้วคิดว่าข้อมูลต่างๆ ที่สำคัญยังไม่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น ข้อมูลของเงินกู้หรือกรมโรงงานอุตสาหกรรมเอง โดยเฉพาะเรื่องสถานที่ตั้งว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งจะต้องดูใน 2 แง่ คือ สภาพทางธรณีวิทยา ว่าชั้นหินมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เมื่อก่อสร้างแล้วจะมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำบาดาลหรือไม่ ส่วนในเรื่องที่สองคือด้านอุทกวิทยา”⁹

6.1.2. การดำเนินการจัดทำประชาพิจารณ์

ก่อนการจัดทำประชาพิจารณ์ในช่วงบ่าย มีประชาชนกลุ่มหนึ่งจาก อ.บ้านค่าย อ.หนองกลับซึ่งเป็นรอยต่อของอำเภอปลวกแดงและอำเภอบ้านค่ายและอำเภออื่น ชูป้ายสนับสนุนให้เร่งตั้งโรงกำจัดกาก หน้าโรงแรมสตาร์ ฝ่ายคัดค้านเชื่อว่าม็อบบ้านค่ายถูกเกณฑ์มา เพื่อให้สนับสนุนการสร้างโครงการ ฯ ณ อ.ปลวกแดง โครงการ ฯ จะได้ไม่ไปลงที่ อ.บ้านค่าย และเมื่อถามชายคนหนึ่งได้บอกว่า ส.ส.ท่านหนึ่ง ให้เงินมาคนละ 200 บาท¹⁰

ม็อบก่อนการประชาพิจารณ์สร้างความไม่พอใจอย่างมากให้กับฝ่ายคัดค้าน อ.ปลวกแดงเป็นอย่างมากเนื่องจาก ฝ่ายคัดค้านไม่ได้เรียกรวมพลฝ่ายคัดค้านแต่มาเข้าร่วมประชาพิจารณ์เพียง 38 คน ตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้กับกระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้การพูดคุยในเวทีประชาพิจารณ์ยิ่งเป็นไปอย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น

แกนนำฝ่ายคัดค้านได้เปิดมุมมองที่เป็นประโยชน์ว่า

“ถ้าหลักการประชาพิจารณ์มีถูกต้อง อย่าฟังกลไกดังกล่าว แต่ถ้ารัฐจัดประชาพิจารณ์แล้ว ฝ่ายคัดค้านต้องเข้าร่วมประชาพิจารณ์ มิฉะนั้นจะถูกรัฐนำไปโจมตีว่าชาวบ้านไร้เหตุผล

ประเด็นในการจัดทำประชาพิจารณ์ไม่มีความชัดเจน กำหนดการของกระทรวงอุตสาหกรรมกล่าวถึง วัตถุประสงค์ของโครงการฯ การชี้แจงรายละเอียด และการให้ความเห็นของฝ่าย

⁹ "ประชาพิจารณ์โรงกำจัดกากชาวปลวกแดงต้องรักษาสีทึบ" กรุงเทพธุรกิจ (16 มกราคม 2539) : 3 .

¹⁰ สัมภาษณ์ อ. , ชาวบ้าน , 10 ตุลาคม 2542 .

ต่างๆเท่านั้น¹¹ ในระหว่างการประชาพิจารณ์ มีประเด็นประชาพิจารณ์เพียงไม่กี่ประเด็นและประเด็นยังไม่มีคำตอบครบถ้วน คือ 1) ความสำคัญและความจำเป็นของโครงการ 2) เทคโนโลยีที่น่าเชื่อถือ 3) เหตุผลที่คัดค้านการตั้งโครงการที่ อ.ปลวกแดง การชี้แจงของทั้ง 2 ฝ่ายเน้นกันคนละเรื่อง รัฐชี้แจงเรื่องเทคโนโลยีว่าดี ส่วนชาวบ้านก็ชี้แจงเรื่องมีน้ำไหลจากผืนดิน เลยเป็นการถกเถียงกันคนละประเด็น ประเด็นในการจัดทำประชาพิจารณ์ควรมีความครอบคลุมกว่านี้ ไม่ใช่พูดเฉพาะความจำเป็นต้องมีการสร้างโครงการ กับ เหตุผลการคัดค้านการตั้งโครงการที่ อ.ปลวกแดงเท่านั้น ประเด็นควรว่าด้วย ความเป็นต้นน้ำลำธาร การใช้ประโยชน์ที่ดินในโครงการ และบริเวณโดยรอบ ความต้องการของชุมชน และผลกระทบของโครงการต่อชุมชน ฯลฯ¹²

ตามกำหนดการประชาพิจารณ์ ได้แบ่งวาระการอภิปรายว่าจะให้ฝ่ายสนับสนุน และฝ่ายคัดค้านให้ข้อมูลคนละช่วงเวลา โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้ความเห็นจนหมดเวลาที่ให้ไว้ อาทิ 15.10 - 15.30. ผู้แทนกรมทรัพยากรธรณีให้ความเห็น 16.10 - 17.00 นักวิชาการให้ความเห็น 17.00 - 17.30. ตัวแทนผู้คัดค้านโครงการให้ความเห็น¹³ แต่จากการต่อรองกันระหว่างฝ่ายคัดค้านกับฝ่ายสนับสนุนได้ตกลงกันว่าจะสลับกันพูดคนละ 5 นาที จากการทำฝ่ายคัดค้านไปเจรจากับกระทรวงอุตสาหกรรม ในวันที่ 15 มกราคม 2539 จนได้ในหลักการว่าสลับกันพูดคนละห้านาที ด้ยยอมเข้าร่วม

ครั้นถึงเวลาประชาพิจารณ์จริง ฝ่ายสนับสนุนมีโอกาสมากกว่าในการแสดงข้อมูลเทคโนโลยี จนฝ่ายคัดค้านได้ประท้วงขอสิทธิในการพูด โดยกล่าวว่า

“ได้ตกลงกันไว้แล้วกับกระทรวงอุตสาหกรรมว่า ต้องสลับกันพูด ไม่ใช่ฝ่ายสนับสนุนหรือเจ้าของโครงการพูดอยู่ฝ่ายเดียว”

ทำให้ต้องเปลี่ยนวิธีการนำเสนอความเห็นและข้อมูลมาเป็นการพูดสลับกัน โต้กันไปมาเป็นระยะๆซึ่งสร้างความไม่พอใจ การโต้เถียงกันไปมา และเพิ่มบรรยากาศความขัดแย้งมากขึ้น

¹¹ กำหนดการ การประชุมร่วมเพื่อพิจารณาเรื่องศูนย์บริหารจัดการวัสดุเหลือใช้อุตสาหกรรม อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง วันที่ 17 มกราคม 2538 ณ โรงแรมสตาร์ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง , หน้า 1 . (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹² สัมภาษณ์ ว. , ที่ปรึกษาฝ่ายคัดค้าน , 22 กันยายน 2542 .

¹³ คุรยละเอียดได้ใน กรมโรงงานอุตสาหกรรม "กำหนดการ การประชุมร่วมเพื่อพิจารณาเรื่องศูนย์บริหารจัดการวัสดุเหลือใช้อุตสาหกรรม อ.ปลวกแดง จ.ระยอง" วันที่ 17 มกราคม 2539 ณ โรงแรมสตาร์ อ.เมือง จ.ระยอง (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

โอกาสในการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านไม่เท่าเทียมกับทางราชการ บริษัทเจนโก้ ในเวทีส่วนมากโอกาสของฝ่ายสนับสนุนมีมากกว่า ทั้งกระทรวงอุตสาหกรรม บริษัทเจนโก้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สื่อมวลชน และนักการเมืองท้องถิ่น¹⁴

ฝ่ายคัดค้านได้พรรณารูปร่างในใจให้ฟังว่า

“ราชการพูด สรุป โดยไม่ฟังชาวบ้าน ทั้งๆที่ได้ตกลงกันก่อนประชาพิจารณ์แล้วว่าจะ สลับกันพูด”¹⁵

“ชาวบ้านต้องแย้งพูด ประธานและวิทยากรไม่เป็นกลาง นักวิชาการและชาวบ้านไม่มี โอกาสได้พูด”¹⁶

“ผู้ดำเนินรายการไม่เปิดโอกาสให้พูด จนกระทั่งชาวบ้านประท้วง จนได้โอกาสพูดบ้าง คนละ 5 นาที ในช่วงแรกราชการชี้แจงแต่ข้อมูลของตน”¹⁷

ขณะที่ทัศนคติจากนักการเมืองท่านหนึ่ง ได้เปรียบเทียบว่าการประชาพิจารณ์ที่โรงแรมสตาร์ จ.ระยอง ประชาชนได้พูดมากกว่าประชาพิจารณ์จากโครงการอื่นด้วยซ้ำไป ไม่เหมือน ประชาพิจารณ์ที่อื่นที่เน้นนักวิชาการพูด ดังทัศนคติ

“ประชาพิจารณ์ที่ผ่านมาข้าราชการพูดมาก ชาวบ้านพูดนิดเดียว ถ้าเวลาไม่พอก็ต้องขยาย เวลาออกไป ไม่ใช่มัดมือชกชาวบ้าน โครงการเจนโก้ยังให้เวลาชาวบ้านมากกว่าด้วยซ้ำไป”¹⁸

เอกสารในเวทีประชาพิจารณ์มีเรื่อง "ศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม" เขียนโดยนายวีระ มา วิจักขณ์ ผู้อำนวยการกองควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และ "ศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม" เขียนโดยบริษัทบริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นับว่ามีข้อมูลข่าวสารอีกหลายเรื่องที่ไม่ปรากฏคือ

1) พื้นที่ตั้ง 52 แห่ง คัดเลือกจากพื้นที่ใดบ้าง สภาพเป็นอย่างไร ผลการเปรียบเทียบแต่ ละแปลงใช้เกณฑ์อะไรวัดว่าเหมาะสมหรือไม่ 2) ข้อมูลทางธรณีวิทยาของที่ดินทั้ง 52 แปลง 3) กรณีเกิดอุบัติเหตุจะมีมาตรการในการป้องกันอย่างไร 4) ผลกระทบต่อธุรกิจอื่นๆ อาทิ การเกษตร การท่องเที่ยว สุขภาพ ฯลฯ

¹⁴ อ่านรายละเอียดได้ใน เอกสารที่เก็บประเด็นจากเทปบันทึกเสียงจากเวทีประชาพิจารณ์

¹⁵ สัมภาษณ์ ว. , ที่ปรึกษาฝ่ายคัดค้าน, 22 กันยายน 2542 .

¹⁶ สัมภาษณ์ ธ. , แกนนำฝ่ายคัดค้าน

¹⁷ สัมภาษณ์ พ. , แกนนำฝ่ายคัดค้าน , 25 กันยายน 2542 .

¹⁸ สัมภาษณ์ ว. , ที่ปรึกษาฝ่ายคัดค้าน , 22 กันยายน 2542

นอกจากนี้เอกสารการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ฝ่ายสนับสนุนก็ไม่ได้จัดทำให้ฝ่ายคัดค้าน ดังที่สื่อมวลชนและนักวิชาการได้ตั้งคำถามและเรียกร้องในเวทีประชาพิจารณ์ว่า บริษัท เอนโก๊ไม่เคยแจกเอกสารประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม¹⁹

เมื่อโอกาสในการแสดงความคิดเห็น และข้อเท็จจริงของฝ่ายคัดค้านมีไม่มาก ประกอบกับเอกสารที่ได้รับไม่เพียงพอ ยิ่งทำให้บรรยากาศในการจัดทำประชาพิจารณ์เป็นไปอย่างหนักหน่วง ผู้รื้อถอน มีการโต้ตอบ ได้เถียง พุดแทรกจากฝ่ายคัดค้านตลอดเวลา ในเวทีมีการใช้อารมณ์ ใส่อารมณ์มาก ฝ่ายคัดค้านได้เล่าให้ฟังว่า

“บริษัทชี้แจงว่าเทคโนโลยีดี เป็นของฝรั่ง ไม่ต้องกลัวว่าจะเกิดอุบัติเหตุจะป้องกันการล้มลงได้ผิวดิน และต้องใช้เวลาถึง 300 ปี ชาวบ้านก็ได้ว่า “ไอ้ควาย” ไม่จริง”²⁰

“บรรยากาศเป็นไปอย่างดุเดือด เนื่องจากรัฐไม่ยอมให้ชาวบ้านชี้แจง ดำเนินรัฐว่าไม่ทำตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ว่าจะสลับกันพุด แต่ถึงเวลาต้องแย่งกันพุด และตำหนิว่ารัฐโกหก”

ข้อมูลจากเทปบันทึกเสียงแล้วยังเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่า ฝ่ายคัดค้านไม่พอใจเป็นอย่างมากจากการถูกกระทำ ถูกข่มขู่ จากฝ่ายสนับสนุนด้วยวิธีการและรูปแบบต่างซึ่งทำให้ยากมากที่จะพุดคุยกันรู้เรื่องทั้ง 2 ฝ่าย²¹

หลังจากจัดทำประชาพิจารณ์จนค้ำ นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ รมว.อุตสาหกรรมเน้นว่าไม่มีข้อสรุปในเวทีประชาพิจารณ์ โดยกล่าวว่า

“...ผลการประชาพิจารณ์ในวันนี้จะยังไม่นำไปตัดสินใจว่าควรสร้างโรงกำจัดกากที่ปลวกแดง แต่จะรอข้อมูลทั้งหมดพร้อมหรือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน โดยการตัดสินใจของต้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานทางข้อมูลและข้อเท็จจริง และจะนำข้อมูลทั้งหมดจากการประชาพิจารณ์ประมวลพิจารณา กับปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่กระทรวงอุตสาหกรรม ในวันที่ 18 มกราคม 2539 จากนั้นจะเสนอรัฐมนตรีเศรษฐกิจพิจารณาต่อไป”²²

6.1.3. ภายหลังการจัดทำประชาพิจารณ์

ภายหลังการจัดทำประชาพิจารณ์ วันรุ่งขึ้น 18 มกราคม 2539 มีการประชุมพิจารณาโครงการ ณ กระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งนายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ ได้เรียกประชุมผู้บริหารของกระทรวงซึ่ง

¹⁹ อ่านรายละเอียดได้ใน เอกสารที่เก็บประเด็นจากเทปบันทึกเสียงจากเวทีประชาพิจารณ์

²⁰ สัมภาษณ์ ร. , ชาวบ้าน , 27 กันยายน 2542 .

²¹ อ่านรายละเอียดได้ใน เอกสารจากการถอดเทปของชาวบ้าน อ.ปลวกแดง

²² “ประชาพิจารณ์โรงกำจัดกากฯ “คัดสิน” “รับฟัง” หรือ “มาตรการ”” กรุงเทพธุรกิจ (23 มกราคม

เป็นคณะทำงานชุดเดียวกันกับในวันที่ยื่นคำขอพิจารณา ประกอบด้วย นายสิวงค์ จังศิริ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม นายมนัส สุขสมาน รองปลัดกระทรวง นายเทียร เมฆานนทชัย อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม และนายสมเจตน์ ทินพงษ์ ผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) สำหรับการหารือกัน ได้มีการพิจารณาใน 3 แนวทาง คือ

1) ข้อเสนอให้สร้างโรงปรับเสถียรสารพิษให้เป็นกลาง(ที่นิคมฯ) จากนั้นจึงให้ขนกากที่ผ่านการบำบัดแล้วไปฝังกลบที่ อ.ปลวกแดง

2) ให้โรงงานปรับเสถียรฯและการฝังกลบคงอยู่ที่ อ.ปลวกแดง

3) ให้ย้ายโรงงานกำจัดกากฯทุกระบบไปที่อื่นนอก อ.ปลวกแดง²³

ที่ประชุมมีมติให้เสนอรายงานไปยัง ครม. โดยเสนอแนวทางที่ 1 ให้ครม.พิจารณาต่อไป โดยอ้างข้อเสนอแนะของนักวิชาการจากสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนเรื่องการจัดหาที่ดินในนิคมอุตสาหกรรมในการปรับเสถียรให้การนิคมอุตสาหกรรม (กนอ.) เร่งดำเนินการ โดยหาที่ดินประมาณ 30- 40 ไร่

ก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะตัดสินใจว่าจะให้สร้างโครงการฯ นี้ที่ใด ฝ่ายคัดค้านโครงการ แสดงการไม่ยอมรับการพิจารณา โดยได้ทำหนังสือเตรียมยื่นก่อนการประชุม ครม. 23 มกราคม 2539 ในประเด็นต่างๆ อาทิ 1) ให้ทบทวนการประชุมในวันที่ 17 มกราคม 2539 เพราะนักวิชาการที่เข้าร่วมประชุมในวันนั้นไม่ได้รับข้อมูลไม่ชัดเจน 2) ความไม่โปร่งใสของพื้นที่ที่ได้รับคัดเลือกแล้ว และให้เปิดเผยข้อมูลพื้นที่ทั้งหมด 3) ประเด็นข้อบกพร่องในระเบียบการดำเนินการของโครงการอีกหลายจุด 4) ยังไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในเรื่องของขั้นตอนและวิธีการจัดประชุม²⁴

ต่อมา รว.กระทรวงอุตสาหกรรม ได้นำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีในวันที่ 23 มกราคม 2539 เป็นผู้นำเรื่องให้ที่ประชุมพิจารณาเป็นวาระจร คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม ของบริษัทเจเนโก้ ตามผลการพิจารณา 3 แนวทางข้างต้น โดยกระทรวงอุตสาหกรรมได้เสนอแนวทางที่ 1) ต่อคณะรัฐมนตรี คือให้สร้างโรงปรับเสถียรสารพิษให้เป็นกลางที่นิคมอุตสาหกรรม จากนั้นจึงให้ขนกากที่ผ่านการบำบัดแล้วไปฝังกลบที่ อ.ปลวกแดง ผลก็คือ ครม.เห็นชอบต่อข้อเสนอกระทรวงอุตสาหกรรมแนวทางที่ 1)²⁵

²³ อ่านรายละเอียดได้ใน ““เจเนโก้”พบครั้งแรกทางย้ายโรงงานเข้านิคม แต่ฝังกากยังอยู่ที่ปลวกแดง” มติชนรายวัน (20 มกราคม 2539) : 7 .

²⁴ “มีอบเจเนโก้รุกฆาตขึ้น 6 ข้อเรียกร้องให้ “บรรหาร-ไชวัฒน์”” เดลินิวส์ (22 มค.39)

²⁵ อ่านรายละเอียดได้ใน “ครม.สั่งย้าย “เจเนโก้” ไปมาบตาพุด” กรุงเทพธุรกิจ (24 มกราคม 2539) :

6.2. ผลการประชาพิจารณาถึงความขัดแย้ง

วิธีการที่ดีที่สุดในการจัดการความขัดแย้งคือ ป้องกันมิให้ความขัดแย้งเกิด แต่ถ้าปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องพยายามจำกัดขอบเขตมิให้เข้มข้นและกว้างขวาง (Conflict management and Conflict control) หรือสลายความขัดแย้งให้หมดสิ้นไป (Conflict Resolution) วิธีการป้องกัน/แก้ไขความขัดแย้งทำได้โดยหลายวิธี อาทิ การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ กันโดยต้องพิจารณาขอบเขตและความเข้มข้นของความขัดแย้ง ถ้าความขัดแย้งยังไม่มากอาจใช้วิธี การรับฟังความคิดเห็นและข้อมูลของประชาชน(การปรึกษาหารือ) แต่ถ้าความขัดแย้งบานปลายจนควบคุมยากก็ต้องใช้วิธีการตัดสินใจร่วมกัน (การเจรจาต่อรอง)²⁶ อย่างไรก็ตาม เราอาจใช้ 2 วิธี คือทั้งการปรึกษาหารือ ควบคู่กับการเจรจาต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งและกรณีพิพาท

สำหรับโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม รัฐ (ซึ่งมีหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ) พยายามแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการต่างๆ (แต่ไม่ได้เน้นการป้องกันความขัดแย้งตั้งแต่ต้นต้น) รวมถึงการปรึกษาหารือ และการเจรจาต่อรอง ทว่ารัฐเป็นผู้มีส่วนได้เสียด้วย กระทรวงอุตสาหกรรมถือหุ้นในบริษัทเงินโก้ 25 % ยิ่งทำให้ความขัดแย้งยุ่งยากในการแก้ไข ฝ่ายคัดค้านโดยเฉพาะชาวบ้านอ.ปลวกแดงก็มีท่าทีไม่ยอมรับในบทบาทของกระทรวงอุตสาหกรรม เนื่องจากมีส่วนได้เสีย ความรู้สึกต่อการประชาพิจารณา ฝ่ายคัดค้านรู้สึกไม่เชื่อมั่น และไม่ชอบการประชาพิจารณา ไม่มีฝ่ายคัดค้านคนใดยินดีที่จะเข้าร่วมประชาพิจารณาอีก แกนนำนานหนึ่งเสนอกฎที่เข้มข้นกว่าการประชาพิจารณาด้วยซ้ำไป

“อยากใช้ช่องทางศาลปกครองมากกว่า และฝ่ายชาวบ้านก็ไม่มีเงินต่อสู้ในชั้นประชาพิจารณา นอกจากนี้อยากให้ประชาพิจารณาดิถามชาวบ้านทั้งใน จังหวัดระยอง และชลบุรีว่ายอมรับโครงการหรือไม่”²⁷

ภายหลังการจัดทำประชาพิจารณา ก็ไม่ได้ลดความขัดแย้งลงแต่อย่างใด ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ การประท้วง การไม่ยอมรับของฝ่ายคัดค้านมีอย่างต่อเนื่อง จนถึงวันที่ 30 มกราคม 2540 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้พัฒนาเป็นระยะ ฝ่ายคัดค้านก็ได้รวมตัวเหนียวแน่นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแกนนำคนสำคัญถูกลอบสังหาร ในวันที่ 18 มกราคม 2539 ภายหลังจากวันประชาพิจารณาเพียงวันเดียว จากนั้นฝ่ายคัดค้านก็ได้ต่อต้านการสร้างโครงการฯ ที่ อ.ปลวกแดงเรื่อยมา กระทั่งคณะรัฐมนตรี (ครม.) 22 เมษายน 2539 มีมติให้ปรับเสถียรที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด แต่ฝั่งกลบที่ อ.ปลวกแดง ฝ่ายคัดค้านก็ยังไม่พอใจ โดยเรียกร้องให้ย้ายโครงการทุก

²⁶ อ่านรายละเอียดได้ใน สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คู่มือการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้ง (กรุงเทพฯ สถาบันสันติศึกษา) หน้า 13-15 .

²⁷ สัมภาษณ์ พ., แกนนนำฝ่ายคัดค้าน , 25 กันยายน 2542 .

ระบบออกนอกพื้นที่ อ.ปลวกแดง แต่เจ้าของโครงการก็ยังพยายามที่จะปฏิบัติตามมติ ครม.ข้างต้น ทำให้ความขัดแย้งเข้มข้นและกว้างขวางเพิ่มขึ้น ปัญหาความขัดแย้งได้ยืดเยื้อยาวนาน ขณะที่ฝ่ายคัดค้านและเจ้าของโครงการก็ยังยืนยันในเหตุผลของตน ในที่สุดรัฐมนตรีก็ได้มีมติให้ย้ายโครงการออกนอกพื้นที่ อ.ปลวกแดงทุกระบบ จึงทำให้ฝ่ายคัดค้านพึงพอใจและยุติการชุมนุมประท้วง ขณะที่กระทรวงอุตสาหกรรมก็ต้องจัดหาพื้นที่ตั้งโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมแห่งใหม่ที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ให้แก่บริษัทบริหารและการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ฝ่ายคัดค้านกับฝ่ายสนับสนุนมีความเข้าใจที่ต่างกันเรื่องการยกเลิกการใช้พื้นที่ อ.ปลวกแดง สร้างโครงการ ฯ ฝ่ายสนับสนุนยอมถอยให้กับฝ่ายคัดค้านเนื่องจาก

1.บริษัทเงินโก้ยินยอม บริษัทเงินโก้ยินยอมใช้พื้นที่อื่นเนื่องจากบริษัทเงินโก้ขายที่ดินแล้วได้เงินมากกว่าทำโครงการต่อไป โดยที่บริษัทซื้อที่เพียงไร่ละ 4,000 บาท แต่ล่าสุดขายที่ดินได้ถึงไร่ละ 40,000 บาท²⁸

2.สื่อมวลชนทำข่าวและคนนอกพื้นที่ลงทำข่าว จึงเป็นพลังกดดันรัฐบาลได้เป็นอย่างดี²⁹

ขณะที่ฝ่ายคัดค้านคิดว่าตนชนะเนื่องจากข้อเท็จจริงของชาวบ้านเหนือกว่าในหลายๆ เวที เช่น ประเด็น มีน้ำในพื้นที่หรือไม่ เมื่อพิสูจน์ก็ปรากฏว่ามีน้ำจริง ประกอบกับประสบการณ์การเจรจาที่เหนือกว่า

“...ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ อ.ไชยพันธ์ ฯ มีประสบการณ์การเจรจาที่เหนือกว่า ประกอบกับข้อเท็จจริงของชาวบ้านก็เหนือกว่า...”³⁰

ฝ่ายคัดค้านเล่าให้ฟังว่าวันสุดท้ายที่ยุติโครงการ นายสมาน ภูมิระกาญจนะ เป็นประธานในการเจรจา ระหว่างที่เจรจา ราชการระดับสูงท่านหนึ่งได้บอกว่าได้เซ็นสัญญาอนุมัติโครงการไปแล้ว ชาวบ้านฟังทราบเป็นครั้งแรกว่าโครงการอนุมัติไปแล้ว พอทราบก็เลยไม่พอใจเดินออกนอกห้อง เหลือเพียงประเสริฐ บุตรน้ำเพชร นายไชยพันธ์ ฯ จากสมัชชาคนจน นั่งคุยกับรมต. สมาน ฯ และข้าราชการจากหลายกระทรวง จนทั้ง 2 ฝ่ายยอมย้ายที่ตั้งโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม ไปอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมทั้งระบบและจะไม่ใช่สถานที่ อ.ปลวกแดงเป็นสถานที่ฝังกลบอีกต่อไป ทั้ง 2 ฝ่ายได้ร่วมลงนามกันไว้ อาทิ นายสมาน ภูมิระกาญจนะ รมช.อุตสาหกรรม

²⁸ สัมภาษณ์ ป. , ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรม , 8 ตุลาคม 2542 .

²⁹ สัมภาษณ์ ฮ. , ครู บ้านแม่ น้ำคู อ.ปลวกแดง , 11 ตุลาคม 2542 .

³⁰ สัมภาษณ์ พ. , แกนนำฝ่ายคัดค้าน , 10 ตุลาคม 2542 .

นายบรรจง พงษ์ศาสตร์ แทนรมช.มหาดไทย นายไชยพันธ์ ประกาศะวัต ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน ฯลฯ³¹

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีความต่อเนื่องและยาวนาน และเป็นความขัดแย้งที่แก้ปัญหายากมากเนื่องจากเป็นเรื่องของความหวาดกลัวผลกระทบต่อแหล่งน้ำซึ่งจะกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้านในพื้นที่ ขณะที่ฝ่ายสนับสนุนก็ต้องการใช้พื้นที่ อ.ปลวกแดง สร้างศูนย์กำจัดกากฯ ด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิ ความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี ดังคำกล่าวของนายมนัส สุขสมาน ประธานกรรมการบริหารบริษัทเจนโก้

“เป็นเรื่องยากที่จะต้องทำการศึกษาใหม่ทั้งหมด หรือเป็นการนับหนึ่งใหม่ ในขณะที่ขณะนี้กากอุตสาหกรรมในจังหวัดระยองและบริเวณใกล้เคียงเพิ่มมากขึ้นทุกวัน”

หรือการให้สัมภาษณ์ของ นายคณิต ศิริธนาภิวัฒน์

“การคัดค้านของประชาชนที่ไม่ต้องการให้นำกากอุตสาหกรรมไปฝังที่ อ.ปลวกแดงนั้น กระทรวงอุตสาหกรรมไม่เห็นด้วยและยอมรับไม่ได้ เพราะจากการพิจารณาแล้วเห็นว่าวิธีการดังกล่าวนี้มีความปลอดภัยเพียงพอ”³²

การต่อสู้จึงเป็นการสู้เพื่อเอาชนะกันให้ถึงที่สุด ความเป็นปรปักษ์กัน (opposition) จึงมีสูง โดยเฉพาะฝ่ายคัดค้านมีจุดยืนชัดเจนมาตลอดว่าอย่างไรก็ไม่ยอมให้สร้างโครงการที่ อ.ปลวกแดง จนกระทั่งมีมติ ครม.ในสมัย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ให้ย้ายโครงการทุกระบบออกนอกพื้นที่ อ.ปลวกแดง

ความขัดแย้งที่จบลงด้วยผลแบบ แพ้ - ชนะไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์เท่าใดนักแก่สังคม เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความรุนแรงได้ และยังทำให้ทัศนคติของกลุ่มขัดแย้งที่มีต่อกันเป็นไปในแง่ลบ ซึ่งยากที่จะพูดคุยกันได้อีกต่อไป

ความขัดแย้งได้ยุติลง เมื่อ 30 มกราคม 2540 ตัวแทนของรัฐ ซึ่งมี นายมนัส สุขสมาน ประธานการประชุม ได้ตกลงกับฝ่ายคัดค้าน(สมัชชาคนจน) ให้ย้ายเงินโก้ออกจาก อ.ปลวกแดง ซึ่งทุกฝ่ายต่างเห็นชอบและลงนามในข้อตกลงดังกล่าว³³ ทว่าบริษัทเจนโก้ยังคงมีเป้าหมายต้องการใช้พื้นที่ อ.ปลวกแดงฝังกลบกากอุตสาหกรรมอยู่ โดยที่บริษัทเจนโก้ได้นำผู้สื่อข่าวลงไปดูพื้นที่สร้างโรงงาน ที่มีมติ ครม.ให้ระงับการก่อสร้างไปแล้ว โดยนายปวงสรร ชุมสาย ณ อยุธยา รอง

³¹ อ่านเอกสารประกอบได้ใน "สรุปผลการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กลุ่มโครงการพัฒนาของรัฐ" วันที่ 30 มกราคม 2540 ณ ห้องประชุมอุตสาหกรรม 1 ชั้น 3 กระทรวงอุตสาหกรรม (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

³² "กรมโรงงานฯ ชันต้องสร้างเจนโก้" กรุงเทพธุรกิจ (2 กุมภาพันธ์ 2539) .

³³ "มีอบเจนโก้บุกกระทรวงอุตสาหกรรม" ผู้จัดการรายวัน (11 กุมภาพันธ์ 2540): 2 .

กรรมการผู้จัดการเจนโก้ กล่าวว่า “จะพยายามสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านปลวกแดงอีกครั้ง เพื่อให้มีการก่อสร้างในพื้นที่ดังกล่าวให้ได้” (สยามโพสต์ 28 มี.ค.40 ,หน้า 3)

กระทั่งวันที่ 17 กันยายน 2540 นายสุริยะ สุภธนสินเกษม กรรมการผู้จัดการบริษัทเจนโก้ เปิดเผยว่า

“ทางเจนโก้ยกเลิกความคิดที่จะใช้พื้นที่ อ.ปลวกแดง จ.ระยอง สร้างศูนย์กำจัดกากฯ... ทั้งนี้เพราะไม่อยากจะเผชิญปัญหาการต่อต้านจากชาวบ้านในพื้นที่เหมือนที่ผ่านมา โดยจะให้การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการจัดหาพื้นที่รองรับใหม่”³⁴

อย่างไรก็ดีการแก้ไขความขัดแย้งไม่สามารถคลายความขัดแย้งให้หมดไปได้อย่างสิ้นเชิง การที่ นายสมานฯ ดัดสินให้ย้ายโครงการทุกระบบออกนอกพื้นที่ เขาชะทะเล - เขาชะวัง ต.ตาสิทธิ์ อ.ปลวกแดงนั้น เป้าหมายของทั้ง 2 ฝ่ายก็ยังไม่ได้รับการตอบสนอง มีเพียงเป้าหมายของฝ่ายคัดค้านโครงการเท่านั้นที่ได้รับการตอบสนอง แต่เป้าหมายของฝ่ายสนับสนุนที่ต้องการใช้พื้นที่ อ.ปลวกแดงสร้างโรงงานก็ยังคงไม่ได้รับ ถึงแม้ว่ากระทรวงอุตสาหกรรม กับ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จะจัดหาพื้นที่ปรับเสถียร และฝังกลบกากฯ ให้กับบริษัทเจนโก้ ทว่าพื้นที่ในนิคมอุตสาหกรรมเพียงไม่กี่ไร่ ไม่เพียงพอต่อการดำเนินการในระยะยาว เมื่อกากอุตสาหกรรมในพื้นที่นิคมฯ มาบตาพุดเต็มก็จะเกิดปัญหาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ฝ่ายสนับสนุนก็จะต้องการพื้นที่ใหม่ในการกำจัดกากอุตสาหกรรม ซึ่งอาจจะพื้นที่ อ.ปลวกแดงก็ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้นความขัดแย้งก็จะกลับมาเริ่มใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ผลความขัดแย้งจากโครงการนี้ มีทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ในแง่บวกอย่างน้อยทำให้สังคมไทยได้รับรู้ข้อมูลที่แท้จริงของโครงการนี้อย่างรอบด้าน รวมถึงคู่ขัดแย้งเองที่จะได้รับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุดจากฝ่ายตรงข้าม โครงการนี้ก็จะมามีข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุดจากฝ่ายต่างๆ สำหรับในแง่ลบ คือฝ่ายคัดค้านท่านหนึ่งต้องเสียชีวิตจากการคัดค้านโครงการนี้ มีหน้าซ้ำโครงการนี้ไม่สามารถสร้างใน อ.ปลวกแดง ทั้งๆที่ลงทุนเสียเงินเสียทองเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการ ค่าที่ดิน ฯลฯ

6.3.วิเคราะห์การจัดทำประชาพิจารณ์

การจัดประชาพิจารณ์โดยกระทรวงอุตสาหกรรม ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีได้ เนื่องจากการจัดประชาพิจารณ์เกิดขึ้นหลังจากฝ่ายคัดค้านแสดงความไม่พอใจเป็นอย่าง

³⁴ “เจนโก้ถอยทัพเลิกสร้างแล้ว ศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมปลวกแดง” ผู้จัดการรายวัน (18 กันยายน 2540) :

มากด้วยการนำรถสิบล้อและรถกระบะปิดสะพานบางปะกง ในส่วนต่อไปนี้จะพิจารณาหลักการจัดทำประชาพิจารณ์โครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมว่าถูกต้องตามหลักการหรือไม่ โดยเทียบเคียงจากหลักการจัดประชาพิจารณ์ของประเทศ สหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐเยอรมัน และอังกฤษ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ ดังนี้

1. หลักการรับฟังก่อนการตัดสินใจ

การรับฟังก่อนการตัดสินใจเป็นหลักการที่สำคัญของการจัดทำประชาพิจารณ์ กล่าวคือ ต้องจัดก่อนการตัดสินใจอนุมัติหรือสร้างโครงการ ฯ ทว่าโครงการนี้บริษัทเจนโก้ได้ตัดสินใจเลือกพื้นที่ตั้งโครงการเรียบร้อยแล้ว ณ บ้านเขากะทะ - เขาระฆังคว่ำ ต.ตาสีทึบ อ.ปลวกแดง จ.ระยอง เพื่อดำเนินการบำบัด ฝังกลบกากอุตสาหกรรม โดยที่ฝ่ายคัดค้านโครงการ อันประกอบด้วยชาวบ้านในพื้นที่ อ.ปลวกแดง ไม่มีโอกาสได้ร่วมพิจารณาเลือกพื้นที่ตั้งโครงการต่างๆที่เหมาะสม ทักษะของนักการเมืองท่านหนึ่งน่าสนใจมากคือ

" ต้องประชาพิจารณ์ตั้งแต่เริ่มโครงการ และก่อนที่จะมีการซื้อขายที่ดิน ถ้าลงทุนไปแล้วหรือมีการเซ็นสัญญาไปแล้วก็ไม่มีประโยชน์"³⁵

เมื่อบริษัทเจนโก้ได้ซื้อที่ดินมูลค่าหลายล้านบาทจากผู้นำใน อ.ปลวกแดงแล้ว เงินลงทุนก็ลงไปมาก ยิ่งรวมเข้ากับความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีจากต่างประเทศ จึงยากที่บริษัทจะยอมย้ายโครงการฯ ไปสร้างที่อื่น

2. หลักการไม่มีส่วนได้ส่วนเสียของคณะกรรมการ

คณะกรรมการประชาพิจารณ์ต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อความเป็นกลางมากที่สุดของกระบวนการประชาพิจารณ์ ดังนั้นบุคคลดังต่อไปนี้ ไม่ควรทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ เช่น คู่กรณี หรือผู้ผลักดันโครงการ หรือ พรรคพวกของรัฐมนตรี ก็ไม่ควรเป็นคณะกรรมการ ในโครงการฯ นี้ไม่มีกรรมการประชาพิจารณ์ มีเพียงแต่คณะทำงานซึ่งมาจากกระทรวงอุตสาหกรรม อาทิตริบตีกรมโรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ เมื่อการณเป็นเช่นนี้ทำให้เข้าใจได้ไม่ยากว่าทำไมฝ่ายคัดค้านจึงไม่ยอมรับผลการทำประชาพิจารณ์ครั้งนี้ มิหนำซ้ำผู้ที่ทำหน้าที่สรุปผลการประชาพิจารณ์ก็มาจาก รมว.กระทรวงอุตสาหกรรม และข้าราชการระดับสูงจากกระทรวงอุตสาหกรรมทั้งนั้น ซึ่งมีความไม่เหมาะสมในเรื่องการมีส่วนได้เสีย

³⁵ สัมภาษณ์ นาย ช. , นักการเมือง , 24 กันยายน 2542 .

ความเห็นของฝ่ายคัดค้านช่วยย้ำว่าถ้าจะทำประชาพิจารณ์ให้ได้ผลจริงๆ ผู้จัดต้องไม่มีส่วนในการทำประชาพิจารณ์ โดยเชิญหน่วยงานรัฐที่เป็นกลางเป็นผู้จัด หรือน่าจะให้สื่อมวลชนจัด หรือองค์กรที่เป็นกลาง ไม่ใช่ชาวบ้านหรือรัฐเป็นผู้จัด

3. หลักการยอมรับของคู่กรณี

คู่กรณีควรยอมรับในการประชาพิจารณ์ว่ามีความเป็นธรรมแก่ทั้ง 2 ฝ่าย ประชาพิจารณ์จึงจะใช้อย่างได้ผล การยอมรับของคู่กรณี อาทิ การยอมรับในคณะกรรมการประชาพิจารณ์ การยอมรับในกำหนดการ สถานที่ ฯลฯ และที่สำคัญคือการยอมรับในกลไกประชาพิจารณ์ ในโครงการฯ ดังกล่าว ถึงแม้ฝ่ายคัดค้านได้ทำความตกลงกับกระทรวงอุตสาหกรรมให้เพิ่มจำนวนชาวบ้านในอ.ปลวกแดงเป็นทั้งสิ้น 38 คน ทว่าการเข้าร่วมประชาพิจารณ์ก็เพื่อเข้าไปบอกว่าไม่ต้องการให้มีการสร้างศูนย์กำจัดกากฯ ณ บ้านเขากระทะ - เขาระฆังคว่ำ ต.ตาสีทรี อ.ปลวกแดง จ.ระยอง แม้แต่ฝ่ายสนับสนุนเองก็ไม่ได้ใช้การประชาพิจารณ์อย่างถูกต้องตามหลักการ และกระบวนการ โดยที่ฝ่ายสนับสนุนได้ลงทุนซื้อที่ดินเป็นเงินจำนวนมาก และจัดทำประชาพิจารณ์ก็เพื่อผลักดันให้โครงการฯ นี้เดินหน้าต่อไปได้

4. หลักการเข้าถึงง่าย

การจัดประชาพิจารณ์ควรจัดในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ เพื่อความสะดวกต่อการเข้าถึงของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ถ้าหากจัดในพื้นที่ที่ไกลจากบริเวณที่ได้รับผลกระทบประชาชนในพื้นที่อาจเดินทางยากลำบาก และไม่มีค่าเดินทางเพียงพอโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจน ยังมีการจัดทำประชาพิจารณ์หลายครั้งหลายครา ค่าใช้จ่ายและค่าเสียเวลาในการเดินทางก็จะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว สถานที่จัดของโครงการนี้ จัดที่โรงแรมสตาร์ จังหวัดระยอง ซึ่งอยู่ห่างจากพื้นที่ อ.ปลวกแดงพอสมควร ที่จริงควรจัดในพื้นที่ อ.ปลวกแดงมากกว่า อย่างไรก็ตาม การจัดที่โรงแรมสตาร์ฝ่ายคัดค้านโครงการก็ไม่ได้คัดค้านหรือไม่เห็นด้วยแต่อย่างใด

5. หลักการรับฟังอย่างรอบด้าน

การรับฟังอย่างรอบด้านรัฐต้องให้โอกาสแก่ประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการฯ ได้แสดงความคิดเห็นและข้อคัดค้านต่างๆที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นประเด็นข้อกฎหมาย สภาพแวดล้อมทางข้อเท็จจริง หรือคำวินิจฉัยในกรณีอื่นที่มีข้อเท็จจริงเหมือนกัน ทว่าการประชาพิจารณ์โครงการศูนย์กำจัดกากฯ ไม่ได้รับฟังอย่างรอบด้าน ในเวทีประชาพิจารณ์การเปิดโอกาสให้ฝ่ายคัดค้านแสดงความคิดเห็น ข้อเท็จจริงน้อยมากเมื่อเทียบกับฝ่ายสนับสนุน การนำเสนอข้อ

มูลในเวทีนี้ เป็นไปตามกำหนดการที่วางไว้ มิใช่ตามการตกลงกันนอกรอบระหว่างชาวบ้านฝ่ายคัดค้าน อ.ปลวกแดง กับเจ้าหน้าที่กระทรวงอุตสาหกรรม การนำเสนอข้อมูลในช่วงต้นนั้นหนักที่การชี้แจงว่าโครงการฯ มีความปลอดภัยจากการเทคโนโลยีซึ่งมีบริษัทที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศคอยช่วยเหลือ การชี้แจงของฝ่ายสนับสนุนนานนับชั่วโมง จนฝ่ายคัดค้านอดรนทนไม่ได้จนพูดแทรกและโต้แย้งเป็นระยะ กระทั่งมีการทวงสัญญาจากฝ่ายคัดค้านว่าได้ตกลงกันแล้วว่าจะพูดคนละห้านาที³⁶ จากนั้นวิทยากรจึงได้เปิดโอกาสให้ทั้ง 2 ฝ่ายสลับกันพูดคนละประมาณ 5 นาที

การจะได้ข้อมูลอย่างรอบด้านจริงๆ ไม่ควรจัดทำประชาพิจารณ์เพียงครั้งเดียว ไม่ควรทำเหมือนโครงการนี้ ซึ่งจัดทำประชาพิจารณ์เพียงครั้งเดียว เมื่อ 17 มกราคม 2539 ผู้จัดประชาพิจารณ์อ้างว่าการจัดทำเพียงครั้งเดียวเนื่องจาก

" มีข้อจำกัดด้านเวลา สัญญาที่รัฐบาลชวน หลีกภัย ได้เซ็นไว้แล้ว และเป็นรมต. ต้องตัดสินใจแขวนเรื่องไว้ไม่ได้"³⁷

6. หลักการขอตรวจเอกสาร

หลักการรับฟังจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อฝ่ายปกครองได้ให้โอกาสแก่คู่กรณี หรือประชาชนผู้ถูกกระทบสิทธิในการขอตรวจดูพยานหลักฐานต่างๆซึ่งอาจเป็นพยานหลักฐานจากคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ความเห็นจากประชาชนทั่วไปหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทว่าการประชาพิจารณ์โครงการนี้ ฝ่ายคัดค้านไม่ได้รับเอกสารอย่างเพียงพอ เอกสารที่ฝ่ายคัดค้านได้รับในเวทีประชาพิจารณ์คือ 1) กำหนดการการประชุมร่วมเพื่อพิจารณาเรื่องศูนย์บริหารจัดการวัสดุเหลือใช้อุตสาหกรรม อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง 2) คำกล่าวรายงานของอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรมต่อ ฯพณฯ รมว.อก. 3) คำกล่าวของ ฯพณฯ รมว.อก. 4) การกำจัดกากอุตสาหกรรม 5) ศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม

เอกสารที่ฝ่ายคัดค้านได้รับไม่เพียงพอไม่ว่าจะเป็นรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมหรือเอกสารชี้แจงความไม่เหมาะสมของพื้นที่ตั้งอื่น อีก 51 แห่ง จนนักวิชาการและทนายความฝ่ายคัดค้านทวงเอกสารดังกล่าว ทั้งที่จริงเอกสารควรมีครบแล้วเพื่อการโต้เถียงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถึงแม้นายสุริยะ สุขชนสินเกษม จะได้ตอบว่า สำหรับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ได้ส่งให้กระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ มิใช่เรื่องปิดบัง ทว่าก่อนการ

³⁶ อ่านรายละเอียดได้ใน เอกสารที่เก็บประเด็นจากเทปบันทึกเสียงจากเวทีประชาพิจารณ์

³⁷ สัมภาษณ์ นาย ช., นักการเมือง , 24 กันยายน 2542 .

ประชาพิจารณ์ฝ่ายคัดค้านควรได้รับข้อมูลข่าวสารการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อศึกษาข้อมูลได้อย่างเพียงพอ มิใช่ต้องมาเรียกร้องในเวทีการประชาพิจารณ์

7. หลักการพิสูจน์ความจริง

การจัดทำประชาพิจารณ์มิใช่จัดทำเพียงครั้งเดียวแล้วแยกย้ายกันไป การจัดควรกระทำหลายครั้งหลายครา เพื่อให้พิสูจน์ความจริงได้กระจ่าง การรับฟังความเห็น และข้อเท็จจริงจากคู่กรณีต้องเป็นไปอย่างทั่วถึง รอบด้าน และถ้าคณะกรรมการประชาพิจารณ์ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ก็สามารถแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ แต่ในการประชาพิจารณ์โครงการศูนย์กำจัดกากฯ ไม่มีการเสาะแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม ทั้งๆ ที่ฝ่ายคัดค้านยังได้รับข้อมูลของบริษัทไม่เพียงพอ และความจริงก็ยังไม่ปรากฏ ยิ่งกว่านั้นการจัดทำประชาพิจารณ์ได้จัดทำเพียงครั้งเดียวเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2539

8. หลักการให้ข้อมูลและคำแนะนำ

หลักการนี้ขึ้นหัดข้างประชาชน กล่าวคือ คณะกรรมการประชาพิจารณ์มีหน้าที่กระทำการในฐานะผู้ช่วยของประชาชน กรณีที่ความไม่รู้หรือความผิดพลาดของประชาชนอาจส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิของตนในวิธีพิจารณาความ เช่น ช่วยแก้ไขคำร้องหรือคำคัดค้านที่ผิดพลาด หรือเพิ่มเติมคำร้องหรือคำคัดค้านที่บกพร่อง ที่สำคัญประธานคณะกรรมการสามารถช่วยขยายคำฟ้องให้กระจ่าง มีสาระถูกต้อง และเสริมข้อเท็จจริงที่ยังไม่เพียงพอ แต่หลักการนี้ก็ไม่ปรากฏในชั้นประชาพิจารณ์ ซึ่งที่จริงควรนำมาใช้เสริมกำลังให้ประชาชนเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากข้อมูลข่าวสารของประชาชนและเงินทองค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ย่อมมีน้อยกว่ารัฐและเจ้าของโครงการ

9. หลักการตัดสินใจเป็นของคณะรัฐมนตรี

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการประชาพิจารณ์ไม่มีผลบังคับ รมต. ซึ่งไม่ต้องตัดสินใจไปในแนวทางที่คณะกรรมการประชาพิจารณ์เสนอได้ กล่าวคือมีอิสระในการตัดสินใจ แต่ถ้าปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว รมต. ต้องให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ การให้เหตุผลเป็นจุดเน้นที่รัฐมนตรีต้องกระทำ ในโครงการนี้ รมว.กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ขงเรื่องให้กับกรม.ตัดสินใจ โดยเสนอแนวทางที่ 1 ซึ่งเป็นแนวทางการประนีประนอมให้แก่ กรม. ซึ่งกรม.ก็ตัดสินใจตามแนวทางที่กระทรวงอุตสาหกรรมพิจารณา ที่สำคัญที่สุดคือคณะรัฐมนตรีจะตัดสินใจตามผลสรุป

ของคณะกรรมการประชาพิจารณ์หรือไม่ก็ได้แต่ต้องให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ ทว่าจากการจัดทำประชาพิจารณ์ไม่ปรากฏว่า กรมฯ ให้เหตุผลใดที่ตัดสินใจตามที่ รมว.อุตสาหกรรมเสนอไป

ฝ่ายคัดค้านเข้าใจว่า การจัดประชาพิจารณ์เมื่อ 17 มกราคม 2536 จะให้มีข้อสรุปในวันนั้นเลยว่าจะรับหรือไม่รับโครงการ

“...ให้แต่ละฝ่ายส่งตัวแทนขึ้นไปชี้แจงข้อมูลทั้งหมดที่มีอยู่ ตลอดจนตอบข้อข้องใจทั้งหมด แล้วให้ชาวบ้านยกมือเดี๋ยวนั้นเพื่อตัดสินใจว่าจะลงมือเลยว่าจะยอมรับการเคิกเกิดขึ้นของโรงกำจัดกากได้หรือไม่ หลังจากนั้นจึงส่งข้อมูลไปพิจารณาขั้นสุดท้ายที่คณะรัฐมนตรี”³⁸

แม้แต่ที่ปรึกษาของฝ่ายคัดค้านก็ยอมรับว่าการประชาพิจารณ์ครั้งนั้น เป็นระยะแรกๆ ของการเรียนรู้ และยังไม่เข้าใจนัก คือคิดว่าใครชนะ ก็ชนะไปเลยในเวทีนั้น³⁹

การจัดประชาพิจารณ์ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ มีสาเหตุหลายประการดังจะได้อภิปรายในบทต่อไป

³⁸ “ชี้ทางออกยุคข้อขัดแย้ง โรงกำจัดกาก “เงินโก้””

³⁹ สัมภาษณ์ ว. , ที่ปรึกษาฝ่ายคัดค้าน, 22 กันยายน 2542 .